

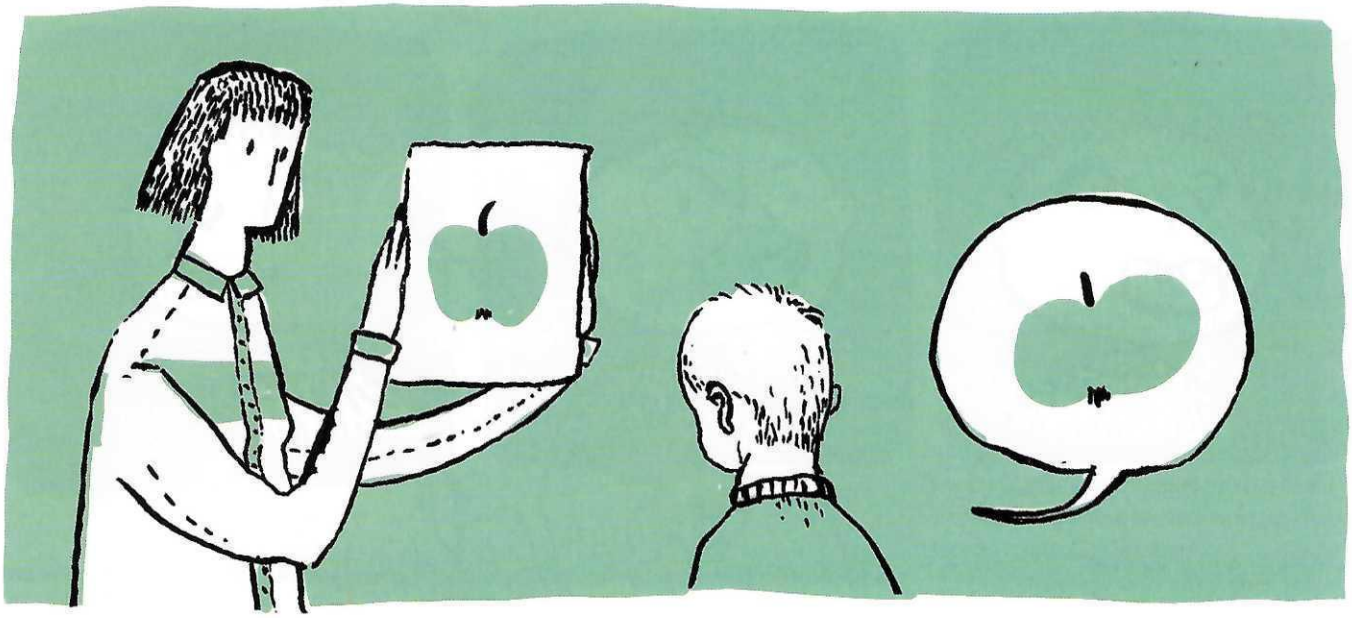
Logopedická prevence v mateřské škole

Jak předcházet poruchám řeči a eliminovat jejich případné dopady? Pomoci může logopedická prevence již v mateřské škole. Pokud se řečové dovednosti nerozvíjí přirozeně, může mít dítě potíže s učením, komunikací a navazováním vztahů. Prevence je proto nesmírně důležitá již v raném období. V tomto článku se dozvíte o jejích benefitech, o tom, jak funguje a k čemu slouží.

Většina dětí navštěvuje mateřskou školu ve věku od 3 do 6 let, což je rozhodující období pro vývoj řeči a jazykových dovedností. Mateřské školy tak mají možnost vytvořit pro děti podmínky pro správný rozvoj řeči a poskytnout rodičům odborné poradenství. Včasná logopedická prevence může zachytit problémy, jako je opožděný vývoj řeči, nesprávná výslovnost nebo problémy s porozuměním. S logopedickou prevencí se tedy doporučuje začít hned s nástupem dítěte do mateřské školy, v době, kdy se rozvíjí jeho aktivní slovní zásoba, řeč i myšlení.

Jak uvádí Klenková, v současné logopedii se užívají metody primární, sekundární a terciální prevence. Pro mateřské školy je klíčová primární prevence, která je chápána jako předcházení situacím, které ohrožují určité narušení komunikační schopnosti. Jejím cílem je tedy předcházet vzniku poruch řeči a eliminovat její dopady u všech dětí, bez ohledu na to, zda se u nich projevují nějaké řečové problémy. V rámci prevence vyučující často spolupracují s logopedickými asistenty, kteří nastavují specifické preventivní programy pro mateřské školy. Cílem je podpořit děti v rozvoji jejich řečových dovedností pomocí her, cvičení a aktivit zaměřených na sluchové vnímání, rozšiřování slovní zásoby, výslovnost a porozumění řeči. Fáze logopedické prevence se rozdělují podle čtyř jazykových rovin a jsou z nich vyvozeny vady nebo poruchy řeči.

- **Pragmatická rovina řeči:** Jedná se o schopnost sdělovat myšlenky, vyjadřovat pocity nebo vést dialog. Součástí této roviny je rovněž užívání prvků neverbální komunikace, jako je mimika, gestikulace a navázání očního kontaktu.

S touto jazykovou rovinou mají často problém děti s vývojovou dysfázií nebo s pervazivními vývojovými poruchami (např. dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom).

- **Lexikálně-sémantická rovina řeči:** Zahrnuje porozumění řeči v běžném hovoru a zároveň chápání instrukcí, pojmů, sdělení nebo vyprávění. Patří sem používání aktivní i pasivní slovní zásoby, tvoření protikladů, zdrobnělin a schopnost určit dějovou posloupnost. S touto jazykovou rovinou mívají problém děti s opožděným vývojem řeči.
- **Morfologicko-syntaktická rovina řeči:** Jinak řečeno jazykový cit. Tato rovina se týká užívání jednotlivých slovních druhů, ohýbání slov, tvoření vět a souvětí. Do 4 let věku dítěte se neobratnosti v tvarosloví a tvoření vět považují za fyziologické. Pokud ale přetrvávají ve větším rozsahu i později, mohou signalizovat pozvolnější vyzrávání řeči, případně v celkovém mentálním vývoji.
- **Foneticko-fonologická rovina řeči:** Jedná se o sluchové rozlišování hlásek mateřského jazyka a jejich výslovnost. Patří sem artikulace, komolení slov nebo vynechávání hlásek. Hlavní roli zde má tzv. fonematický sluch, tedy schopnost rozlišovat hlásky, které si jsou artikulačně podobné. Zkoumá se i sluchová paměť, sluchová analýza a syntéza. Až do 7 let věku dítěte považujeme nesprávnou výslovnost za fyziologickou s nutností odborné péče zaměřené na navození správné výslovnosti. Po 7. roce je již málo pravděpodobné, že se výslovnost upraví spontánně, a rovněž logopedická terapie je více náročná.

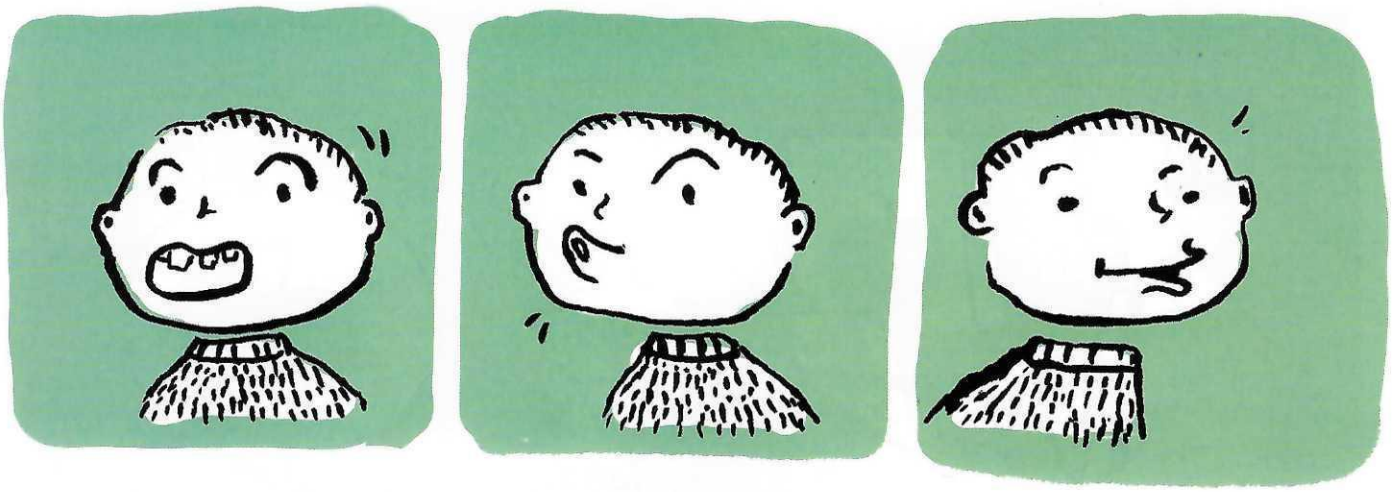

Jak logopedická prevence probíhá?

Logopedická prevence spočívá v tom, že je dítě se souhlasem zákonných zástupců vyšetřeno logopedem/logopedkou, kteří působí ve speciálně pedagogickém centru. Ti v mateřských školách provádějí kontrolu výslovnosti u dětí, jejichž rodiče dají k vyšetření souhlas. Následně jsou doporučeny dvě varianty způsobu práce. Jestliže má dítě mnoho logopedických problémů, které je třeba napravit pod odborným dohledem, je první variantou doporučení k návštěvě klinického logopeda/logopedky. Druhá varianta je, že má dítě lehčí nedostatky v řeči a není nezbytně nutné vyhledat okamžitou odbornou pomoc. V takovém případě je zařazeno do skupiny logopedické prevence, kterou zpravidla vedou zkušené vyučující přímo v mateřské škole. Aby mohli vyučující vést takovou skupinu, musí být v logopedické prevenci náležitě proškoleni.

Dítě zařazené do logopedické prevence spolupracuje s proškolenými vyučujícími nebo logopedickými asistenty buď individuálně, nebo ve skupince s dalšími dětmi, které mají problém s výslovností stejných hlásek. Logopedická prevence probíhá většinou ráno či odpoledne mimo hlavní vzdělávací program, tedy zpravidla v době volných her dětí. Zabírá však pouze určitou část volné hry, aby se dítě mohlo zapojit do herních aktivit s ostatními. Dítě pak bývá dvakrát ročně kontrolováno logopedem/logopedkou, kteří do mateřské školy docházejí a posuzují, zda dítě dělá pokroky a zda se jeho řeč vyvíjí správným směrem.

Jak bylo zmíněno, děti si hravou formou procvičují různé podoby řečových dovedností. Na rozdíl od klinické logopedie se při logopedické prevenci neprovádí náprava hlásek, ale jde především o podporu přirozeného vývoje řeči. Preferují se ideálně velmi krátké aktivity, zhruba 10 minut denně.

Co je možné procvičovat v logopedické prevenci?

- **Dechová cvičení:** Procvičuje se síla výdechového proudu a správný nádech. Využívají se peříčka, polystyrenové kuličky, větrníky nebo bublifuky.
- **Artikulační cvičení:** Jedná se o jednoduché rozcvičení mluvidel, zejména mimických svalů, jazyka, rtů a tváří.
- **Sluchová cvičení:** Zaměřují se na rozlišování různých zvuků, jejich délku a intenzitu. Patří sem vytváření zvuků různými předměty, hračkami a rytmickými nástroji.
- **Fonematická cvičení:** Spočívají v rozlišování hlásek ve slově – děti rozpoznávají hlásky, na které slovo začíná nebo končí (slovní fotbal).
- **Sluchová paměť:** Jde o to, aby si děti uměly zapamatovat po sobě jdoucí slova – hra na nakupování.
- **Rozšiřování slovní zásoby:** Tato aktivita spočívá ve vyprávění nad knihou nebo obrázky, vyprávění zážitků nebo ve hře na otázky a odpovědi.
- **Zraková cvičení:** Určování předmětů podle kategorií, jejich třídění podle barev a tvarů nebo hledání rozdílů na dvou podobných obrázcích.
- **Rytmická cvičení:** Provádí se nejčastěji formou básniček, písniček, vytleskávání a napodobování rytmu.
- **Motorické dovednosti:** Mezi motorickými a řečovými dovednostmi existuje spojitost, která souvisí s celkovým vývojem dítěte. Pokud jde o hrubou motoriku, zaměřujeme se na koordinovaný pohyb celého těla formou přirozených cvičení – skákání, přelézání, plazení, míčové hry, jízdy na odrážedlech nebo koloběžkách apod. Do jemné motoriky pak řadíme manipulaci s různými předměty, modelování nebo výtvarné činnosti.

Logopedická prevence podle věku dětí

LOGOPEDICKÁ PREVENCE PRO MLADŠÍ DĚTI (3–4 ROKY)

U mladších dětí je logopedická prevence prováděna spíše hravou formou, která jim pomáhá objevovat a prohlubovat vztah k řeči. Důležitá je podpora sluchového vnímání, jemné motoriky a rozšiřování slovní zásoby. Vhodné jsou následující aktivity:

- **Rytmická cvičení a zpívání:** rozvíjí vnímání rytmu a intonaci, což je základ pro vývoj správné výslovnosti.

inzerce

KURZ LOGOPEDICKÉHO ASISTENTA
Podpora přirozeného rozvoje řeči a primární logopedická prevence

Termíny konání:
7. 3.–8. 3. 2025 prezenčně
4. 4.–5. 4. 2025 prezenčně
18. 4. 2025 online

Lektorky: Mgr. Lucie Macková, Monika Petrová

Cena: 6300 Kč

Kurz zahrnuje 32 hodin prezenční výuky v prostorách nakladatelství Portál, s. r. o., dále 10 hodin praxe na vlastním pracovišti a 30 minut rozboru praxe a nabytých vědomostí s lektorkou online. Podrobnější informace ke kurzu najdete přes přiložený QR kód.

Na kurz je možné se přihlásit od 3. 1. 2025 na našich webových stránkách www.portal.cz pod sekcí Pedagogické semináře.

- **Pohádky a vyprávění příběhů:** Tyto činnosti podporují porozumění a rozšiřují slovní zásobu.
- **Jednoduché hry s předměty a obrázky:** Pojmenování zvířátek, věcí nebo barev pomáhá dětem učit se nová slova a vizualizovat si je.

S dětmi v této věkové kategorii je možné začít docházet na logopedii v případě, že je zaznamenán opožděný vývoj řeči, neporozumění řeči, řeč je výrazně nesrozumitelná nebo neplynulá.

LOGOPEDICKÁ PREVENCE PRO MLADŠÍ DĚTI (4–5 LET)

Vyjadřovací schopnosti se v tomto období rozvíjí a zlepšují. Stále narůstá slovní zásoba, děti tvoří složitější a rozvité věty a začínají používat všechny slovní druhy. Se čtyřletým dítětem může být zahájena logopedická péče v případě, že ještě neumí vyslovit hlásky odpovídající jeho věku, jako jsou bě, vě, mě, ť, ď, ň. Další doporučení je v případě, že u dítěte byla diagnostikována vývojová dysfázie, dyslálie nebo koktavost.

LOGOPEDICKÁ PREVENCE PRO PŘEDŠKOLNÍ DĚTI (5–6 LET)

U předškolních dětí se logopedická prevence zaměřuje na systematický rozvoj řečových schopností a zahrnuje také přípravu na školní docházku. V tomto věku je možné provádět více specifických logopedických cvičení zaměřených na výslovnost a porozumění. Doporučují se například tyto aktivity:

- **Artikulační a dechová cvičení:** Pomáhají trénovat správnou výslovnost složitějších hlásek.
- **Cvičení na rozvoj porozumění a vyjadřování:** Například vyprávění příběhů podle obrázků, což podporuje logické myšlení a vyjadřovací schopnosti.
- **Hry pro rozvoj paměti a pozornosti:** Hledání chybějících částí na obrázku nebo Kimova hra, které dětem pomáhají trénovat pozornost a paměť, což jsou klíčové dovednosti pro školní zralost.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že vady řeči a potíže s výslovností je vhodné řešit kolem čtvrtého roku dítěte. Jestliže rodiče váhají, zda mají podniknout nějaké kroky či nikoliv, vždy je dobré konzultovat situaci s vyučujícími v mateřské škole nebo s pediatrem/pediatričkou. Řeč se stejně jako dítě vyvíjí a je možné, že když v některém časovém úseku dítě mluví téměř nesrozumitelně, tak se za nějaký čas řeč posune a dítě bude mluvit mnohem lépe.

Pro řádný rozvoj řečových schopností je rovněž nezbytný pozitivní vzor ze strany rodičů. Je důležité už od narození na dítě mluvit, navazovat s ním oční kontakt, mluvit v jednoduchých krátkých větách a postupně zapojit nejrůznější říkadla, písničky, dítěti číst a sdílet s ním prožitky. Večerní čtení patřící k dennímu rituálu upevňuje vztahy mezi rodiči a dětmi a podněcuje dětskou představivost, se kterou mohou rodiče dále pracovat.

Pokud je dítě zařazené do programu logopedické prevence nebo pravidelně dochází do logopedické ordinace, je nezbytné dodržovat smluvené termíny návštěv či konzultací a co nejpřesněji provádět doporučené postupy. Klíčové je věřit ve společný úspěch a ocenit každé zlepšení.

Inspirace pro praxi

Cílem článku bylo ukázat možnosti, jak předcházet poruchám řeči a pracovat s dětmi v rámci logopedické prevence v mateřských školách. Můžete se inspirovat edukačními aktivitami, které lze během logopedických chvilek s dětmi procvičovat a které jim pomohou zlepšit řečové dovednosti. Je třeba mít na paměti, že je nezbytné do procesu zapojit i rodiče dětí, kteří s dětmi mohou pracovat také doma. ■

Autorský tým NPI ČR
Ilustrace Markéta Knorová a Alžběta Moravcová

Další zdroje:
Kejklíčková, I. *Vady řeči u dětí.* Praha: Grada, 2016.
Klenková, J. *Logopedie.* Praha: Grada, Dotisk 14., 2024.
Slowík, J. *Speciální pedagogika.* 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016.

POKUD VÁS TÉMA ZAUJALO A CHCETE VÍCE INFORMACÍ A DALŠÍ TIPY, PODÍVEJTE SE NA WEB WWW.ZAPOJMEVSECHNY.CZ, KTERÝ SLOUŽIL JAKO ZDROJ K ČLÁNKU.

Financováno Evropskou unií
NextGenerationEU
NÁRODNÍ PLÁN OBNOVY
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Web Zapojmevšechny.cz byl spuštěn na podzim 2019 s ambicí stát se průvodcem nejen společným vzděláváním, ale kvalitním a moderním vzděláváním vůbec. Je určen pedagogům, rodičům i zřizovatelům škol. Vznikl v rámci projektu Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi (APIV B při NPI ČR), dále funguje pod NPI ČR. Najdete zde obsah naplněný zkušenostmi a praxí škol a odborníků: vzorové dokumenty, praktické příklady, metodiky, aktivity i zahraniční inspiraci. Širokou nabídku doplňuje online poradna a mapa expertních služeb. Projekt je spolufinancován z prostředků Next Generation EU.